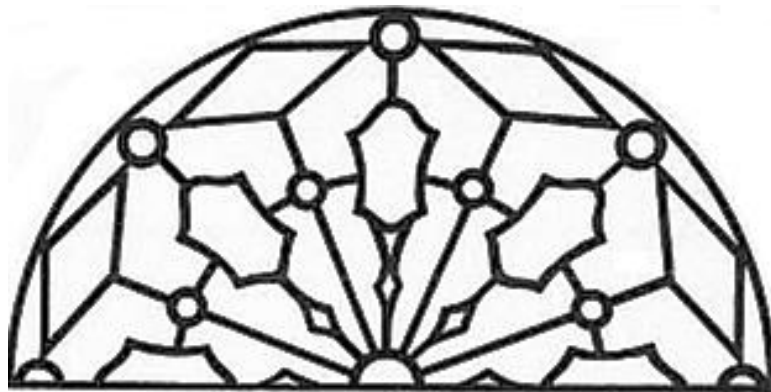

NYELV **W**ILÁG

A BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM
IDEGEN NYELVI ÉS KOMMUNIKÁCIÓS INTÉZETÉNEK
SZAKMAI KIADVÁNYA

18

2016

Szerkesztőbizottság

Barthalos Judit, dr. Hegedüs Gyula, Hukné dr. Kiss Szilvia,
dr. Kéri András, Lehr Emma, Szendrői Ildikó, dr. Wiesenmayer Teodóra

Főszerkesztő

Dr. Kéri András

Főszerkesztő-helyettes

Dr. Wiesenmayer Teodóra

Technikai szerkesztő

Deák Gabriella

Szerkesztőség címe:

1054 Budapest, Alkotmány u. 9-11.

ISSN 1786-0636

Felelős kiadó: Dr. Zimányi Krisztina

Készült a BGF Külkereskedelmi Főiskolai Kar házi nyomdájában.

Formátum: A/4

Ívszám: A/5

Példányszám: 250

Munkaszám:

A nyelvi ujjlenyomat, avagy az igazságügyi nyelvészet stilisztikai aspektusai

DR. POLCZ KÁROLY
KKK

1. Bevezető

2007 januárjában Bredforshire megye kertvárosában holtan találtak egy nőt. A holttestre a családi ház garázsában bukkantak rá, a nyaka körül egy kábelkötegelővel. A rendőrség először úgy gondolta, hogy az asszony felakasztotta magát. A holttesttől nem messze egy A4-es oldalra gépelt búcsúlevél hevert. A rendőrség akkor kezdett gyanakodni, amikor a rendelkezésre álló statisztikai adatokból kiderült, hogy a kábelkötegelő inkább a gyilkosság eszköze szokott lenni, mint az öngyilkosságé. Az igazságügyi nyelvész szakértő azt a feladatot kapta a rendőrségtől, hogy derítse ki, vajon a búcsúlevél valóban az asszonytól származik-e, vagy pedig a gyilkosa írta, hogy félrevezesse a nyomozókat (Olsson 2012: 115-116).

Több nyelvész is felvetette már a nyelvi ujjlenyomat gondolatát (pl. Morton 1991; Pennebaker 1999; McMenamin 2002), vagyis azt, hogy az egyén nyelvhasználata hasonlóképpen azonosíthat valakit, mint az ujjlenyomat vagy a DNS. Amennyiben ez igaz, akkor lehetőség nyílik arra, hogy a nyelvész szakértő a nyelvi bizonyíték stilisztikai elemzésével szerzőként azonosítson bizonyos személyt, illetve más személyt kizárjon a gyanúsítottak köréből. Jelen tanulmány célja, hogy az igazságügyi nyelvészetről szóló cikksorozatom folytatásaképpen (Polcz 2015) a rendelkezésre álló szakirodalom alapján bemutassa az igazságügyi nyelvészetben alkalmazott stilisztikai vizsgálatok módszertanát, és hogy megvizsgálja a nyelvi ujjlenyomat fogalmának érvényességét.

2. A nyelvészeti stilisztika alkalmazása az igazságügyi nyelvészetben

A stilisztikában az irodalmi és a nyelvészeti stilisztika irányvonalait szokták megkülönböztetni. Az irodalmi stilisztika alapvetően preskriptív jellegű, értékítéletet alkot az írásműről. Azt vizsgálja, hogy a szerző nyelvezete adott kontextusban adekvát-e, vagyis megfelel-e a nyelvi szabályoknak és a társadalmi elvárásoknak. A nyelvészeti stilisztika ezzel szemben deskriptív jellegű, vagyis értékítélet nélkül írja le az adott csoport vagy egyén nyelvhasználatát (Olsson 2008: 115; McMenamin 2002: 111, 2010: 488).

Az igazságügyi nyelvész szakértők a deskriptív megközelítést alkalmazzák. Az igazságügyi nyelvészetet az alkalmazott nyelvészet egyik ágaként definiálhatjuk, amely igazságügyi-jogi kontextusban keletkezett szövegek elemzésével foglalkozik deskriptív nyelvészeti módszerek segítségével. A módszerek között fontos szerepet kap a nyelvészeti stilisztika. Az igazságügyi nyelvészeti vizsgálat tárgya a nyelvi bizonyíték, mint például búcsúlevelek, fenyegető levelek, gyűlölködő levelek, váltságdíjat követelő levelek, személyes naplók, jegyzetek, SMS-üzenetek, Facebook-, Twitter- és blogbejegyzések, valamint egyéb más dokumentumok, amelyeket polgári perekben és büntetőjogi eljárásokban egyaránt felhasználhatnak.

A nyomozati szakaszban vagy a bírósági tárgyalás során gyakran felmerül a kérdés, hogy a nyelvi bizonyítékok alapján hogyan lehet azonosítani egy adott írásmű szerzőjét. McMenamin értelmezésében az igazságügyi nyelvészeti stilisztika olyan elemzési módszer, amely „az írásbeli stílus nyelvészeti elemzését használja fel a szerző azonosításának céljából” (2010: 487). Ahogy a definícióból is világosan látszik, McMenamin írásos szövegek stilisztikai elemzését sorolja ebbe a tárgykörbe. Bár a stilisztikai elemzés hangzó szövegekre is alkalmazható, ezek esetében a fonológiai

elemzések megbízhatóbb eredményt adnak, amit a következő eset is bizonyít. A Pan American légitársaság egyik munkavállalóját, egy bizonyos Prinzivallit azzal gyanúsították, hogy telefonon bombatámadással fenyegette meg munkaadóját. Többen is tudták, hogy a férfi rendkívül elégedetlen a munkahelyével. A telefonálóról úgy vélték, hogy Prinzivallihoz hasonlóan New York-i akcentussal beszél. A Prinzivallitól és a telefonálótól vett nyelvi minták fonológiai elemzése azonban arra világított rá, hogy a telefonálónak valójában nem New York-i, hanem New England-i akcentusa van. A fonológiai vizsgálat alapján Prinzivallit felmentették a vádak alól (Labov–Harris 1994). Ésszerű, hogy ebben az esetben a szakértők a fonológiai elemzést részesítették előnyben. Előfordulhat azonban, hogy a szóban elhangzott szöveg, például egy tanúvallomás, csak írásban van meg, továbbá számos olyan szövegtípus létezik, amely szintén írásos formában áll rendelkezésre. Ebben az esetben a nyelvészeti stilisztikai vizsgálat segíthet a szerző azonosításában.

Fontos különbséget tenni az igazságügyi dokumentumelemzés, a grafológia és az igazságügyi nyelvészeti stilisztika között. A dokumentumelemzés a papír, a tinta, a printer stb. vizsgálatából próbál meg következtetéseket levonni, a grafológia az íráskép alapján azonosítja a szerzőt, míg az igazságügyi nyelvészeti stilisztika a nyelvhasználat elemzésére utal (McMenamin 2010: 492). Mivel napjainkban a kézírás egyre inkább háttérbe szorul az elektronikus írással szemben (email, SMS stb.), igazságügyi kontextusban a grafológia helyét egyre gyakrabban a nyelvészeti stilisztikai vizsgálatok veszik át.

Mielőtt a nyelvészeti stilisztikai elemzés tárgyalásába bocsátkoznánk, azt vizsgálva, hogy a nyelvi bizonyítékok alapján hogyan lehet azonosítani a bűnelkövetőt, fel kell tennünk azt a kérdést, hogy mi a nyelvi stílus. A nyelvi stílus viszonylag nehezen körülhatárolható fogalom. Nagyon leegyszerűsítve úgy határozhatjuk meg, hogy nem más, mint ahogy az egyén használja a nyelvet (Olsson 2008: 30). A nyelvhasználók általában szabadon választhatnak a rendelkezésükre álló nyelvi eszközök (pl. szókészlet, nyelvtani szerkezetek stb.) teljes tárházából. A szabad választás eredménye, hogy bizonyos nyelvi formákat előnyben részesítenek másokkal szemben. A nyelvi stílus annak eredménye, hogy az egyén mely nyelvi formákat részesíti előnyben, vagyis mely nyelvi eszközöket választja ki a rendelkezésére álló repertoárból egy bizonyos kommunikációs cél elérése érdekében (McMenamin 2010: 488).

A nyelvi stílus tehát választások eredményeképpen jön létre. Ezek a választások lehetnek tudatosak vagy nem tudatosak. A nyelvhasználó egyrésztől tudatosan meg akar felelni a műfaj és a kontextus jellemzőinek, másrésztől azonban egy sor olyan automatikus, vagyis nem tudatos döntést hoz, amelyek bizonyos nyelvi formák ismétlődő, rá jellemző használatát eredményezi (McMenamin 2010: 488). Ebből adódik, hogy nyelvi stílusunk bizonyos elemeit, mint például a szóválasztást, helyesírást stb. bizonyos mértékig tudjuk kontrollálni, más elemeit, mint például a szintaxist, azonban nem (Chaski 2001: 8). Éppen ezért az utóbbi időben a szintaxis elemzése került a nyelvészeti stilisztikai vizsgálatok középpontjába. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a „tudatosabb” nyelvi szintek elemzése nem vezethet használható vagy akár perdöntő eredményre.

Az egyén nyelvi választásai meghatározzák, hogy nyelvhasználata mennyiben tér el mások nyelvhasználatától. Az igazságügyi nyelvészetben az egyének közötti nyelvhasználatbeli eltérések három fő típusát szokták megkülönböztetni. A nyelvi normán belüli eltérés arra utal, hogy a nyelvhasználó a nyelvi helyes, egyformán elfogadható nyelvi elemek közül melyiket részesíti előnyben: pl. a *fölött/felett* változatok egyaránt helyesek a magyar nyelvben, az egyik nyelvhasználó a *fölött* formát, míg a másik nyelvhasználó a *felett* formát használja. A normától való eltérés azt jelenti, hogy a nyelvhasználó választása nem felel meg a standard nyelvhasználat szabályainak: pl. a *csinálnák* ige használata a *csinálnék* helyett E/1-ben helytelen a magyar nyelv szabályai szerint. Az eltérés harmadik formája idioszinkratikus formákból áll, amelyek csak az adott személyre jellemzők (McMenamin 2002: 115).

Az igazságügyi nyelvészeti stilisztikai vizsgálatokban mindhárom eltérés fontos információt nyújthat a nyelvész számára. A normán belüli eltérésekből arra lehet következtetni, hogy az egyén mely tágabb és szűkebb csoportokhoz tartozik társadalmilag, földrajzilag vagy foglalkozásából adódóan. A regionális dialektus fogalma arra utal, „hogyan beszélnek egy nyelvet különböző területeken” (Wardhaugh 2005: 41), míg a társadalmi dialektust olyan nyelvhasználati „különbségek leírására [...] használják, amelyek különböző társadalmi csoportokhoz vagy osztályokhoz kapcsolódnak” (Wardhaugh 2005: 45). A regionális dialektus megkülönböztető jellege jól érzékelhető a következő esetből: Roger Shuy nyelvész egy váltságdíjat követelő levélben szereplő *devil strip* kifejezés alapján segített a rendőrségnek megtalálni az emberrablót: *Do you ever want to see your precious girl again? Put \$10,000 cash in a diaper bag. Put it on the green trash can [sic] on the devil strip [...] – Akarják még látni a drága lányukat? Tegyenek tízezer dollárt készpénzben egy táskába. Tegyük a táskát a fűvön lévő szemetesre [...].* (Shuy példája 2001: 2, ford.: PK). Ezt a kifejezést ugyanis, amely a járda és az úttest között található füves területre utal, jellemzően az Ohio állambeli Akronban használják (Shuy 2001: 2).

A normától való eltérés arról ad információt, hogy az egyén milyen nyelvi szabályokat sért meg. Bizonyos nyelvi szinteken elkövetett hibák, a helyesírás, a központosítás, a morfológia, a szintaxis stb. helytelen használata információt adhat az egyén műveltségéről, iskolai végzettségéről, továbbá egy adott hiba vagy bizonyos hibák együttes előfordulása gyakran nyelvhasználó-specifikus is, ez pedig segíthet a nyelvi bizonyíték szerzőjének azonosításában. A nehézséget általában az okozza, hogy mivel a nyelv állandó változásban van, nehéz pontosan definiálni a nyelvi normát, így nehéz meghatározni, mi tekinthető normán belüli és mi minősül a normától való eltérésnek. A magyar nyelvhasználatban például kezd elterjedni, hogy a *-ban*, *-ben* ragok helyett is a *-ba*, *-be* ragokat használják (pl. *Színházba voltam.*) A nyelvtani szabályok alapján ezt első megítélésre a normától való eltérésnek gondolhatjuk. Mivel ez kezd megjelenni a művelt nyelvhasználatban is, egyre többet hallani tévés, rádiós újságíróktól is, felmerül a kérdés, hogy ebben az esetben már a normán belüli eltérésről van-e szó, ami abból adódik, hogy a nyelv változik, csak ezt a változást még nem rögzítették a nyelvtankönyvekben (vö. Nádasy 2001).

3. Az igazságügyi nyelvészeti stilisztikai vizsgálatok módszertana

Az igazságügyi nyelvész munkája során különböző kérdésekkel szembesülhet. Előfordulhat, hogy a nyelvi bizonyíték alapján profilt kell alkotnia, vagyis arról kell véleményt mondania, milyen személyiséggel rendelkezik az ismeretlen bűnelkövető. A nyelvi bizonyítékok alapján végzett profilozás két típusa a szociolingvisztikai és a pszicholingvisztikai profilalkotás. A szociolingvisztikai profilalkotásból következtetni lehet a szerző társadalmi hátterére, társadalmi osztályhoz vagy szűkebb társadalmi csoporthoz tartozására, lakóhelyére, iskolázottságára, nemére és számos egyéb olyan jellemzőjére, amely segíthet azonosítani és elfogni a bűnelkövetőt. Gyakori, hogy egy adott dialektusra jellemző regiszter- vagy szóhasználat vezet nyomra a nyomozókat. Egy nyelvi bizonyítékban például a *bad-minded men* kifejezés szúrt szemet a nyelvésznek. Ez a szóhasználat sem a brit, sem az amerikai angolhoz nem köthető. Az internetes keresés arra világított rá, hogy ezt a kollokációt a nyugat-indiai és a jamaikai dialektusokban használják. A kifejezés olyan más lexikai elemekkel együtt fordult elő, amelyek egyértelműen utaltak a szerző jamaikai hátterére (Grant 2008: 223–224).

A nyelvi performancia gyakran tükrözi az egyén mentális állapotát. A pszicholingvisztikai profilalkotás a nyelvi bizonyíték szerzőjének pszichikai állapotára világít rá. Arról ad tájékoztatást, hogy egy írás (pl. fenyegető vagy gyűlölködő levél) szerzője mennyire veszélyes vagy beszámítható. A nyelvi tartalomelemzésből olyan motívumok is felszínre kerülhetnek, amelyek arra engednek következtetni, hogy a kérdéses írásmű nem az eredetileg feltételezett személytől származik, tehát fennáll az idegenkezűség lehetősége. Egy öngyilkosság előtti búcsúlevél első mondata így hangzik:

Azért írom géppel ezt a levelet, mert tudom, ha kézzel írnám [...] úgysem olvasnád el. (Olsson példája 2012: 115, ford.: PK). A levélrészlet a bevezetőben említett asszonytól származik, aki látszólag öngyilkosságot követett el. Rögtön felmerül a kérdés, hogy miért írna bárki is búcsúlevelet géppel. Továbbá, ha géppel írja is, miért szükséges ezt az első sorban megindokolni? Összeegyeztethető-e vajon az öngyilkosságot elkövetni készülő személy lelkiállapota a géppel való írás látszólag jelentéktelen mozzanatának magyarázatával? Nem arról van-e szó valójában, hogy a búcsúlevelet más írta, aki fontosnak tartotta megindokolni, hogy miért íródott géppel a levél (Olsson 2012: 115–122)?

A szociolingvisztikai és a pszicholingvisztikai profilalkotás közös vonása, hogy a bizonyíték szöveg formájában áll rendelkezésre. A szociolingvisztikai profilalkotás inkább nyelvészeti, a pszicholingvisztikai profilalkotás pedig pszichológiai képzettséget igényel, ezért az előbbit jellemzően nyelvészek, míg az utóbbit általában pszichológusok végzik. A következőkben a szociolingvisztikai profilalkotáshoz köthető igazságügyi nyelvészeti stilisztika módszertanáról lesz szó. A pszicholingvisztikai profilalkotással jelen tanulmány nem foglalkozik, mert ez túlmutat a szigorú értelemben vett nyelvészeti elemzés lehetőségein.

Az igazságügyi nyelvészeti stilisztika elsődleges alkalmazási területe a szerzőségi vizsgálatok, vagyis azok az esetek, amikor egy vagy több anonim írásmű szerzőjét kell azonosítani (McMenamin 2002: 163). A szerzőségi vizsgálatok összehasonlításon alapulnak. A nyelvész rendelkezésére bocsájtják a *kérdéses* írásművet, amelyről meg kell állapítani, hogy ki a szerzője. Ezt követően a nyelvész szakértő a kérdéses írásművet összeveti a referencia-szövegmintákkal. A referencia-szövegminták a gyanúsítottak által írt ismert írásokból tevődnek össze, ezért *ismert* írásoknak is nevezik őket. A kérdéses és az ismert írásművek összehasonlító stilisztikai elemzése segít annak eldöntésében, hogy a kérdéses írás melyik gyanúsítottól származhat.

McMenamin (2002: 117-118) az igazságügyi stilisztikai vizsgálatok három nyelvészeti modelljét mutatja be, amelyek kidolgozása Wachal (1966) nevéhez fűződik. Ezek a hasonlósági, a konzisztencia és a populációs modell. A hasonlósági modellt akkor alkalmazzák, amikor a nem nyelvi bizonyítékok egy vagy két személyre szűkítik le a gyanúsítottak körét, és közülük kell kiválasztani a tettet. Tétélezzük fel például, hogy egy nagyobb vállalat fenyegető levelet kap. A levélben olyan információk szerepelnek, amelyekről csak két személy tudhat. A fenyegető levelet összehasonlítják a két gyanúsítottól származó nyelvi mintákkal. A kérdéses és az ismert írások közötti stilisztikai egyezések segítenek a fenyegető levél szerzőjének azonosításában (McMenamin 2002: 118).

A konzisztencia modell annak eldöntésében segít, hogy két vagy több írásmű ugyanazon személyhez köthető-e. Tegyük fel, hogy több fenyegető levél is érkezik, amelyek látszólag több szerzőhöz is köthetők, mert mindegyiken más-más aláírás szerepel. A nyelvésznek azt kell eldöntenie, hogy valóban többen állnak-e a háttérben, vagy pedig az összes levél szerzője ugyanaz a személy (McMenamin 2002: 118). Ilyenkor azt vizsgálják, hogy a levelek stílusa eltérő vagy konzisztens.

A populációs modell tulajdonképpen a hasonlósági modell kiterjesztése. Akkor használják, amikor a nem nyelvi bizonyítékok segítségével nem sikerül jelentősen leszűkíteni a gyanúsítottak körét. A nyelvésznek tehát egy viszonylag nagyobb populációból kell azonosítani a lehetséges szerzőt. Ezt illusztrálja a következő eset. Kalifornia kormányzója névtelen levelet kapott egy nagy állami hivatal igazgatójának munkahelyi szexuális kalandjairól. A szerző azonosítása érdekében az iroda minden dolgozójától szövegmintát vettek, amelyeket szisztematikusan összehasonlítottak a kérdéses anonim levéllel egészen addig, amíg sikerült mindenkit kizárni egy személy kivételével, akit a névtelen levél szerzőjeként azonosítottak (McMenamin 2010: 490).

Lehetőség nyílik a modellek együttes használatára is. Tegyük fel, hogy több fenyegető levél is érkezik különböző aláírásokkal. A konzisztencia modell segítségével először azt döntenek el, hogy valóban több személy vagy esetleg ugyanaz a személy áll-e a háttérben. Ha az elemzés kimutatja a levelek közötti konzisztenciát, vagyis azt, hogy a fenyegető levelek valószínűleg ugyanattól a személytől származnak, akkor a továbbiakban a populációs modell segítségével azt döntenek el, hogy egy nagyobb populációból ki jöhet számításba. Ez a hasonlósági vizsgálatok szisztematikus megismétlését foglalja magában (McMenamin 2002: 118).

Köztudott, hogy a nyelv szintekből vagy, más szóval, rétegekből áll. A nyelvi rétegek, mint például a helyesírás, központozás, morfológia, regiszter, szintaxis stb. természetesen nem egymáson helyezkednek el, mint ahogy az elnevezés sejteti, hanem állandó kölcsönhatásban állnak egymással. Az egyes szinteken a kontextustól és a műfajtól függően a nyelvhasználó tudatos vagy kevésbé tudatos döntéseket hoz. A nyelvhasználatra jellemző stílusmarkerek e választások eredményeképpen jelennek meg a szövegben. Stílusmarker lehet a normától való eltérés a központozásban vagy a helyesírásban, adott közösségre vagy személyre jellemző szóhasználat, szóképzés, szintaktikai szerkezetek sajátos mintázata és még számos egyéb nyelvi vonás, amelyek felkeltik az elemző figyelmét. A dialektikus markerek (regionális vagy társadalmi dialektusok) a nyelvhasználók adott csoportját azonosítják, míg az idiolektikus markerek az egyéni nyelvhasználatra jellemzőek. A stílusmarkerek összessége adja a szerző idiolektusát, a rá jellemző egyedi nyelvhasználatot, vagyis nyelvi ujjlenyomatát, amely alapján azonosítani lehet a szerzőt.

Az idiolektikus nyelvhasználat jelentőségét a következő két példával illusztráljuk. Egy 2008-as emberölési ügyben (Alabama állam v. Ted Stokes) a gyanúsított egy hangfelvételen és egy levélben is a *light bulb* (*villanykörte*) helyett a *light bug* (*villanybogár*) kifejezést használta. A hangfelvétel egyértelműen Stokes-hoz volt köthető, a levél azonban névtelen volt. James R. Fitzgerald különleges ügynöknek, aki egyúttal nyelvész is volt, azonnal feltűnt, hogy az egyezés idioszinkratikus nyelvhasználatra utal, ami nem lehet a véletlen műve. Ebből az FBI arra következtetett, hogy a névtelen levél szerzője nagy valószínűséggel Stokes lehet. Érdekes adalék, hogy Fitzgerald a *Gyilkos elmék* (*Criminal Minds*) című filmsorozat tanácsadójaként is közreműködött, amelynek egyik epizódjában az említett esetet felhasználták, bár némileg módosított formában: az FBI-ügynökök, akik egy eltűnt négyéves gyermeket keresnek, arra gyanakszanak, hogy a gyermeket az egyik rokona eladta. A rokon nem hajlandó elárulni a gyermek hollétét. Az egyik ügynök arra lesz figyelmes, hogy a gyanúsított vallomásaiban több ízben is a *light bug* kifejezést használja a *light bulb* helyett. A kifejezést beírják az internetes keresőmotorba, a kapott találatok egy illegális örökbefogadási fórumhoz vezetnek, ahol ugyanezt a kifejezést használták. Ebből egyértelművé válik a szerzői azonosság, és a gyermek is hamarosan megkerül (Sellers 2005).

Másik sokat idézett példa az ún. „Unabomber” esete. Egy magát FC-nek tituláló férfi 1978 és 1995 között átlagosan évente egy alkalommal postai úton bombát küldött egyetemeknek és légitársaságoknak. Az FBI ezért stílusosan „Unabombernek” nevezte el az illetőt: **un**iversity (egyetem) + **air**line (légitársaság) + **bomber** (bombázó) = unabomber. 1995-ben a Unabomber hat folyóiratnak is küldött egy viszonylag hosszú, *Az ipari társadalom és jövője* címet viselő kéziratot azzal az ígérettel, ha közlik, akkor felhagy a bombák küldözgetésével. Miután a *The Washington Post* közölte az anyagot, egy férfi azzal a gyanúval fordult az FBI-hoz, hogy a cikket valószínűleg a testvére írta, ugyanis többek között a *cool-headed logician* szófordulat szerepel benne, amely a testvére szóhasználatára jellemző. Az FBI Montanában egy fakunyhóban fogta el a gyanúsítottat. Lefoglaltak egy rövidebb dokumentumot is. A publikált kézirat és a lefoglalt dokumentum összehasonlító stilisztikai elemzése számos lexikai-grammatikai egyezést mutatott. Ennek alapján az FBI bizonyítottan látta, hogy mindkettőt ugyanaz a személy írta. A védelem Robin Lakoff nyelvészt kérte föl, hogy az ellenkezőjéről győzze meg az esküdtszékét. Lakoff, miután kiemelt 12 kulcskifejezést, úgy érvelt, hogy bármelyik szót bárki bármikor bármilyen kombinációban

használhatja, különösen hasonló kontextusú szövegek esetében. Ezt az FBI cáfolni igyekezett. Internetes kereséssel 69 olyan dokumentumot találtak, amelyek mind a 12 lexikai elemet tartalmazták, de ezek közül mindegyik a publikált kézirat valamelyik verziója volt (Coulthard–Johnson 2007: 163).

Az igazságügyi nyelvész munkája a szerzőségi vizsgálatok során a vizsgált szövegre jellemző stílusmarkerek azonosításával kezdődik a nyelvhasználat különböző szintjein, amelyeket az 1. táblázatban látható néhány példa illusztrál a teljesség igénye nélkül. A stílusmarkerek akkor azonosítják a szerzőt, ha azonos típusú markerek többször fordulnak elő a kérdéses és az ismert szövegekben is. Ha az azonos típusú markerek között nem található egyezés a kérdéses és az ismert szövegekben, akkor a szerzői azonosság kizárható. Minél több markert sikerül azonosítani és elemezni, annál megbízhatóbb eredményt kapunk. Az egyszerűség kedvéért a táblázatban csak 1-1 példa szerepel szemléltetésképpen. A kérdéses szöveget K-val, míg az ismert szöveget I-vel jelöljük.

1. táblázat: Stílusmarkerek McMenamin (2010: 492-497) példái alapján

Stílusmarker	Példa	Magyarázat
Központozás/ helyesírás	K: ... and take a few (Pictures) of ... I: ... wondering why you (Shave) ...	Indokolatlan zárójel és nagybetű használat: a szerző az aláhúzással együtt zárójelet és nagybetűt is használ, hogy kiemelje az adott szót. Egyezés a kérdéses és az ismert írásmű között.
Helyesírás	K: We had already been thoroughly soaked... I: Since Erne was all ready fit to be tied...	A kérdéses írás szerzője az <i>already</i> szót helyesen, míg az ismert írásmű szerzője helytelenül írja (<i>all ready</i>). Az írásmód konzisztens a kérdéses és az ismert szövegekben. Nincs egyezés a kérdéses és az ismert írásmű szerzője között.
Szóképzés	K: To Who it May Concern: I: To Whom it May Concern:	A kérdéses írásmű szerzője a <i>who</i> formát, az ismerté pedig a <i>whom</i> formát használja következetesen. Nincs egyezés.
Szintaxis	K: ... a guy outside the company which left... I: ... an outsider (customer) which has no relationship...	A vonatkozó névmás hibás használata mindkét mintában (<i>who</i> helyett <i>which</i>). Konzisztens használat, a kérdéses és az ismert írásmű szerzője egyezik.

Az ismertetett modellek alapján elvégzett vizsgálat lehet kvalitatív és kvantitatív. A kvalitatív elemzések során a nyelvész azonosítja a releváns stílusmarkereket, kategorizálja a szerző által használt nyelvi formákat, szisztematikusan leírja, hogyan és miért használja azokat (Johnstone 2000: 35). Az eredmények alapján hipotézist állít fel a szerzőségi kérdés tekintetében. A hipotézist kvantitatív módszerekkel lehet bizonyítani vagy cáfolni. Statisztikai számításokkal meg lehet határozni, mennyi annak a valószínűsége, hogy a kérdéses írásművet a gyanúsított személy készítette-e, valamint hogy más gyanúsítottat ki lehet-e zárni. Gyakran használt statisztikai módszerek a szerzőség megállapításában a gyakorisági eloszlás, mintaátlag szórása, t-próba, varianciaelemzés, z-próba, khi-négyzet próba, korrelációs együtthatók, előfordulási valószínűség stb. (McMenamin 2002: 138). Bár a tapasztalat azt mutatja, hogy a bírósági tárgyaláson a bírók és az esküdtek jobban megértik a kvalitatív vizsgálat eredményein alapuló érvelést, a kvantitatív vizsgálatok azért nélkülözhetetlenek, mert statisztikailag is alátámasztják a szakértői véleményt, egyébként a bíróság nem fogadná el azt bizonyítékként (Cohen 1977).

McMenamin (2002) következő példája jól szemlélteti az igazságügyi nyelvészeti stilisztikai vizsgálatok kvalitatív és kvantitatív megközelítését. 1996-ban egy hatéves gyermek gyilkosság áldozata lett. A gyilkosság előtt néhány nappal a nyomozók egy váltságdíjat követelő levelet találtak. Felmerült a gyanú, hogy a levelet a gyermek szülei írták, ezért felkérték Gerald R. McMenamin nyelvészprofesszort, hogy készítsen nyelvészeti szakértői véleményt a szerzőség megállapításának tárgyában. A szerzőségi azonosítás során nemcsak a kérdéses dokumentumra, hanem a lehetséges gyanúsítottak által készített ismert referenciáirásokra is szükség van, egyébként nincs mihez hasonlítani a kérdéses írásművet, mint ahogy erről már az előzőekben is szó esett. A nyelvész szakértő először több nyelvi mintát is vett a szülőktől: mindkettőnek többször lediktálta a kérdéses levelet, majd arra kérte őket, hogy többször is másolják le azt, továbbá beszerezte a szülők egyéb írásait is, mint például jegyzetek, naptárbejegyzések, személyes levelek stb. A kutatási kérdést a következőképpen fogalmazta meg: „Lehetséges-e, hogy a szülők egyike a váltságdíjat követelő levél szerzője?” A kvalitatív elemzés keretében azonosította és összehasonlította a kérdéses dokumentum (váltságdíjat követelő levél) és az ismert szövegek (szülők írásai) stílusmarkereit, mint például a dokumentum elrendezése, helyesírás, nagybetűk használata, központosítás, szóképzés, számok írásmódja stb. A férfi írásaiban 15 olyan stílusmarkert talált, amelyek nem egyeztek a kérdéses írásmű stílusmarkereivel, míg a nő írásaiban 18-at. A kvalitatív vizsgálat alapján azt a hipotézist állította fel, hogy a szülők kizárhatók a kérdéses levél szerzőinek köréből. A jobb elfogadhatóság érdekében a hipotézist statisztikai módszerekkel is bizonyítani kell. A statisztikai számításokkal a szakértő azt kívánta meghatározni, hogy egy adott reprezentatív populációban mekkora a váltságdíjat követelő levélben azonosított stílusmarkerek együttes előfordulásának valószínűsége egyazon személy írásaiban. Ha ennek a valószínűsége viszonylag nagy, akkor a szülők a kvalitatív elemzésekben megállapított eltérések esetén sem zárhatók ki teljes bizonyossággal, ha viszont ennek esélye közel áll a nullához, akkor a szülők nagy valószínűséggel statisztikailag is kizárhatók. A vizsgálat elvégzéséhez egy olyan korpuszra volt szüksége, amely annak a beszédközösségre az írásait tartalmazza, amelyhez a szülők is tartoztak. A választás az *American Writing Project* (Amerikai írásprojekt) kolorádói alkorpuszára esett, amelyben összesen 338 írás szerepel, mind más-más szerzőtől. A statisztikai számítások azt mutatták, hogy a váltságdíjat követelő levélben azonosított stílusmarkerek együttes előfordulásának esélye egy nyelvhasználó írásaiban gyakorlatilag a nullával egyenlő, pontosabban 13,000 személy közül egynél fordulhat elő. Ennek alapján már nagy valószínűséggel kizárható, hogy a kérdéses levelet valamelyik szülő írta (McMenamin 2002: 181–205).

4. A nyelvi bizonyíték manipulálásának lehetősége

Ha elfogadjuk azt a definíciót, hogy a stílus – legalábbis részben – tudatos nyelvi választások eredménye, akkor felmerül a kérdés, lehetséges-e a stílust manipulálni. A stílus tudatos megváltoztatását Nagy (1980: 79) *stílusstorzításnak* nevezi. A bűnelkövető azért él a stílusstorzítás eszközével, mert vagy el kívánja magáról terelni a figyelmet, vagy pedig azt a látszatot akarja kelteni, hogy az általa írt írásmű más tollából származik, vagyis megpróbálja utánozni valakinek a stílusát. A tudatos nyelvi szintek, mint például a helyesírás, a központosítás, a dokumentum elrendezése sokkal könnyebben manipulálhatók, mint a szintaxis, amely a kevésbé tudatos nyelvi szintek közé tartozik (Chaski 2001: 8). Ez azonban nem jelenti azt, hogy a tudatos nyelvi szinteken elkövetett stílusstorzítás nem szúr szemet a nyelvész szakértőnek. Shuy (2001) beszámol egy esetről, amikor a szerző úgy próbálta magáról elterelni a figyelmet, hogy műveletlenebbnek akart látszani, mint valójában. Ezt úgy szerette volna elérni, hogy az egyszerűbb szavakban szándékosan helyesírási hibákat vétett. Feltűnő volt, hogy a bonyolultabb szavakat viszont helyesen írta, valamint az általa használt regiszter művelt ember benyomását keltette. A primitív hibák és a művelt nyelvhasználat között húzódozó ellentét felkeltette a nyelvész gyanúját.

Bonyolultabb eset, amikor valaki csalás büntetének elkövetésekor más stílusát próbálja meg utánozni. McMenamin (2002) egyik esettanulmányában arról számol be, hogy egy alaszakai asszony a végrendeletéhez csatolt néhány gépelt levélben arról rendelkezett, hogy ne a testvérei, hanem a szomszédok örököljék a vagyonát. A szomszéd házaspár állítása szerint az elhunyt olyan rossz egészségi állapotban volt, hogy már nem tudott írni, ezért a leveleket egyik ismerősének diktálta le. Az elhunyt testvérei megtámadták a végrendeletet. Azt állították, hogy az írás nem az asszonytól származik. Az egyéb, nem nyelvi körülmények gyanúra adtak okot. A levelek csak fénymásolat formájában álltak rendelkezésre, a titokzatos ismerős pedig, aki állítólag lejegyezte a leveleket, eltűnt. A nyelvész szakértő azt a feladatot kapta, hogy állapítsa meg, valóban az elhunyt írta-e a leveleket, vagy pedig a szomszédok hamisították.

Az asszony után hátramaradt egyéb írások elemzése arra világított rá, hogy nyelvhasználatának bizonyos elemei a kreol angol nyelv jellegzetességeit viselik, míg más aspektusai közel állnak a standard angolhoz. A diktált levelekben is kimutatható volt a kreol hatás, nevezetesen a névelő, az alany, a tárgy, a segédige, a többes szám, az igeidő jelölők és a létige törlése, valamint a *t* elhagyása a *not* tagadószóból, ami szintén törlésnek minősül. A kérdéses levelek és az elhunyt ismert írásainak összevetése során a nyelvész szakértőnek két dolog szúrt szemet. A diktált levelekben a kreol változat jellegzetességei jelentősen nagyobb gyakorisággal fordultak elő, mint az elhunyt ismert leveleiben. A kreol angol jellegzetességei közül a diktált levelekben csak az említett nyelvi elemek törlése szerepelt, míg az elhunyt ismert írásaiban a kreolizált változat egyéb elemei is előfordultak. Az elhunyt ismert leveleire éppen hogy a törlés nem volt olyan mértékben jellemző, mint ahogy az előfordult a diktált levelekben. A nyelvész arra a következtetésre jutott, hogy jelen esetben csupán „dialektus imitációról” van szó. Ez a standard angol nyelv egysíkú leegyszerűsítésében valósult meg. Köztudott, hogy nincs olyan változata az angol nyelvnek, amely csupán egyetlen típusú jellegzetességgel, jelen esetben bizonyos nyelvi elemek törlésével lenne jellemezhető. Az esetből egyértelműen látszik, hogy a dialektus utánzása gyakorlatilag lehetetlen feladat, ha a nyelvhasználó nem tagja az adott beszédközösségnek. Ha valaki egy dialektust szeretne imitálni, akkor a stílustorzítást a nem tudatos nyelvi választások, javarészt a szintaxis szintjén kellene végrehajtania. Ebben még az egyébként magasan kvalifikált nyelvhasználó is kudarcot vall. A nyelvészeti szakértői vélemény alapján megállapították, hogy a diktált leveleket a szomszédok készítették, vagy legalábbis az ő utasításuk alapján készültek (McMenamin 2002: 131–136).

A nyelvi bizonyíték diskurzusmódja is manipulálható. A diskurzusmód a funkcionális nyelvészetből ismert fogalom (Halliday 1973). Részben arra utal, hogy a szöveg monológ vagy dialóg formájában valósul-e meg. Ennek különös jelentősége lehet a tárgyalási szakaszban. Coulthard és Johnson (2007) egy 1952-ben történt esetről számol be. A 19 éves Derek Bentley és a 16 éves Chris Craig felmászott egy londoni raktár tetejére. Valaki értesítette a rendőrséget. A helyszínre érkező rendőrök közül három tiszt a fiúk után mászott, hogy letartóztassa őket. Bentley azonnal megadta magát, Craig azonban egy pisztolyból tüzelni kezdett. Egy rendőrt megsebesített, a másikat pedig megölte. Mindkét fiút gyilkossággal vádolták annak ellenére, hogy amikor Craig elkezdett lövöldözni, Bentley-t már letartóztatták. A vád két alapvető ténnyel érvelt Bentley bűnössége mellett: (1) Bentley tudott arról, hogy Craignél fegyver van. (2) Bentley gyilkosságra bujtotta Craiget. A bíróság mindkét fiút bűnösnek találta emberölés vádjában. Craiget, mivel még kiskorú volt, életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték, Bentley viszont halálbüntetést kapott. Az ellene felhozott bizonyítékok nyelvi jellegűek voltak. A bíró úgy érvelt, hogy Bentley tanúvallomásában a *fegyver* szó előtt határozott névelőt használt: *I didn't know he was going to use the gun.* – *Nem tudtam, hogy használni fogja a fegyvert.* (Johnson–Coulthard példája 2007: 174, ford.: PK). Az angol nyelvben a határozott névelő használata a narratív tanúvallomás e pontján arra utal, hogy Bentley tudta, Craignél fegyver van. A vallomás későbbi szakaszában azt állította, hogy nem tudott a fegyverről, így ellentmondásba keveredett magával. A felbujtás vádját a rendőrtisztek igazolták, akik szerint a gyilkosság elkövetése előtt Bentley a következőket kiabálta: *Let him have it.* – kb. *Adjál neki!* (Johnson–Coulthard példája

2007: 174, ford.: PK). A vádlottak tagadták, hogy ez a mondat Bentley szájából elhangzott. A bíró hangsúlyozta, hogy a nyelvi bizonyíték Bentley tanúvallomásán alapul, amelyet a rendőrök jegyeztek le, mivel abban az időben a hangfelvétel nem volt jellemző. A rendőrök eskü alatt vallották, hogy a lejegyzett tanúvallomás megfelel annak, ami szóban is elhangzott.

Bentley családja 46 évig küzdött azért, hogy bebizonyítsa a fiú ártatlanságát. A fellebbezésre 1998-ban került sor. A védelem azt akarta bebizonyítani, hogy Bentley nem tudta, hogy Caignél fegyver van, és hogy a rendőrök által felvett tanúvallomás manipulált. Ha ez igaz, akkor a felbujtó mondat, amennyiben az egyáltalán elhangzott, másképp is értelmezhető.

A tárgyaláson a három rendőr eskü alatt vallotta, hogy Bentley tanúvallomása monológ formájában hangzott el, Bentley pedig azt állította, hogy részben dialógus eredményeképpen jött létre, amelyet később monológként jegyeztek le. A nyelvészeti vizsgálat azt igazolta, hogy a tanúvallomás eredetileg nem monológ volt, ugyanis néhány olyan tagadó mondatot tartalmazott, amelyek szokatlanok egy monológban, ezért valószínűbb az, hogy ezek a mondatok kérdésekre adott válaszként hangzottak el. Egy példa erre: *Up to then, Chris hadn't said anything. – Addig Chris semmit nem mondott.* (Coulthard–Johnson példája 2007: 177, ford.: PK). Miért lenne ez a mozzanat releváns a beszélő szempontjából, ha csak nem kérdeztek rá a rendőrök? Ha azonban a tanúvallomás részben dialógus eredménye, akkor a határozott névelő használatából nem vonható le az a következtetés, hogy a vádlott tudott a fegyverről, ugyanis lehet, hogy Bentley megnyilatkozása a rendőr kérdésére adott válasz. Elképzelhető, hogy a rendőr egy előzőleg már említett fegyverről kérdezte Bentley-t, nem pedig arról a fegyverről, amelyet a későbbiekben Craig használt. Ebben a szövegösszefüggésben már értelmezhető a határozott névelő használata úgy, hogy Bentley nem a gyilkosságban használt fegyverre utalt vele. A nyelvészeti stilisztikai vizsgálat bebizonyította, hogy a tagadó mondatok, a határozott névelő és más nyelvi elemek használata arra utal, hogy a tanúvallomás dialógus formájában hangzott el, de a rendőrök monológ formájában terjesztették a bíróság elé. A diskurzusmód manipulálásával változnak a referenciák, s ezzel bizonyos pontokon megváltozik a szöveg értelme is. Ez pedig egészen más megvilágításba helyezi az állítólagosan elhangzott felbujtó mondat jelentését. Ha Bentley nem tudott a fegyverről, akkor a kérdéses mondat sem értelmezhető gyilkosságra való felbujtásként. A nyelvészeti elemzés, bár sajnos későn, de bebizonyította a vádlott ártatlanságát (Coulthard–Johnson 2007: 173–180).

5. Az igazságügyi stilisztikai vizsgálatok és a nyelvi ujjlenyomat korlátai

Gyakran felmerülő kérdés az igazságügyi nyelvészeti stilisztikai vizsgálatok eredményeinek megbízhatósága. Míg a fizikai ujjlenyomat és a DNS az egyén statikus jellemzői közé tartozik, vagyis az idő múlásával nem változik, a nyelvhasználat, mint ahogy maga a nyelv is, állandó változásban van (Olsson 2008: 27). Az egyén nyelvi stílusát számos nehezen megfogható tényező befolyásolja, mint például a korai nyelvi hatások, az iskolázottság, a műveltség, a lakóhely, a médiahasználati szokások (TV, rádió, sajtó, internet) stb. Az idő múlása az egyéni stílus változását is hozhatja. Ahogy az egyén társadalmi kapcsolatai és/vagy lakóhelye megváltozik, úgy vehet fel újabb és újabb stílusjellemzőket (Olsson 2008: 33–40). A helyzetet tovább bonyolítja a referenciaként szolgáló nyelvi standard állandó változása is, illetve a rendelkezésre álló nyelvi minták rövidege. Egy pár soros levélből nehéz meghatározni a szerző nyelvi ujjlenyomatát.

Ahogy a fentiekből is láttuk, a nyelvészeti stilisztikai vizsgálatok legtöbb esetben korlátozott nyelvi minták összehasonlítását tűzik ki célul, amelyek eredményéből következtetéseket próbálnak levonni a szerző azonosításának tárgyában. Az igazságügyi nyelvészet egyelőre nem képes arra, hogy az egyén nyelvhasználatát vagy idiolektusát teljes körűen leírja. Éppen ezért a nyelvi ujjlenyomat terminus félrevezetőnek tűnik, ugyanis azt sejteti, hogy az egyénre jellemző nyelvi mintázatok a fizikai ujjlenyomathoz vagy a DNS-hez hasonlóan teljes körűen meghatározhatók. Ezzel szemben

az igazságügyi nyelvészeti vizsgálatok legtöbb esetben összehasonlító stíuselemzések. Arra világítanak rá, hogy a vizsgált szövegek stílusa mennyiben hasonlít, vagy mennyiben tér el egymástól.

A nyelvészeti stilisztika és az igazságügyi nyelvészet feladata a következő évtizedekre, hogy „dekódolja” az egyéni nyelvhasználatot, mint ahogy mára már a DNS-kódot is sikerült megfejteni. Míg az idiolektusokat nem sikerül teljes mértékben dekódolni, addig a *nyelvi profil* megfelelőbb terminusnak tűnik a nyelvi ujjlenyomat helyett. Egyrésztől azért, mert a viselkedéstudományokban is használt *profil* terminus nem zárja ki, hogy az egyén nyelvhasználata az idők során változhat, mint ahogy változik az emberi viselkedés is, másrésztől pedig nem utal arra, hogy a feltárt nyelvi mintázatok teljes körűen azonosítják a személyt, mint ahogy a viselkedéselemzés sem tud fényt deríteni az egyén viselkedésének minden aspektusára.

6. Konklúzió

A tudományág mai állása szerint az igazságügyi nyelvészet arra képes, hogy egy kis létszámú körből nagy valószínűséggel kiválassza a nyelvi bizonyíték szerzőjét. A nyelvész csak annyit állíthat, hogy x szerzősége valószínűbb, mint y-é (Olsson 2008: 44). A tanulmányban bemutatott esetek arról tanúskodnak, hogy a nyelvész szakértő értékes segítséget nyújthat mind a nyomozati szakaszban, mind pedig a bírósági tárgyaláson. A nyomozati szakaszban a nyelvészeti elemzés nyomra vezetheti a rendőrséget. A bírósági tárgyaláson a vád és a védelem egyaránt igénybe veheti nyelvész szakértő közreműködését, de a nyelvészeti szakvéleményt kevés kivétellel csak akkor fogadják el, ha az abban foglaltakat más bizonyítékokkal is alátámasztják.

Végezetül pedig térjünk vissza a bevezetőben említett állítólagos öngyilkosságra. A nő halálának körülményei az idegenkezűség gyanúját támasztották alá. Az asszonytól és a férjétől származó referenciaírások nyelvészeti stilisztikai elemzése arra világított rá, hogy a nő hosszú körmondatokban fogalmazott, míg a férfi stílusára a rövidebb, lényegre törő mondatok voltak jellemzők. A búcsúlevél mondat hosszúsága a férfi referenciaírásaiban talált mondatok hosszúságát tükrözte. A férfit gyilkosság vádjával letartóztatták, de később óvadék ellenében szabadlábra helyezték. Ezt követően megölte az anyósát, majd pedig magával is végzett (Olsson 2012: 115–122). Ez az eset is a nyelvészeti elemzés jelentőségére hívja fel a figyelmet, hiszen egy olyan személyt sikerült leleplezni, aki rendőrfelügyelőként dolgozott, tehát a foglalkozásából adódóan bizonyára gondosan eltervezte a gyilkosságot. De még ő sem gondolhatott arra, hogy a rövid, lényegre törő stílusa okozza a vesztét.

Felhasznált irodalom

- Chaski, C. (2001): Language based author identification techniques. *International Journal of Speech, Language and the Law*. 8(1):. 1–65.
- Cohen, L. (1977): *The Probable and the Provable*. Clarendon Press, Oxford.
- Coulthard, M., Johnson, A. (2007): *An Introduction to Forensic Linguistics. Language in Evidence*. Routledge, New York.
- Grant, T. (2008): Approaching questions in forensic authorship analysis. In: Gibbons, J., Turrel, M. T. *Dimensions of Forensic Linguistics*. John Benjamins, Amsterdam, 215–229.
- Halliday, M. A. K. (1973): *Explorations in the Functions of Language*. Arnold, London.
- Johnstone, B. (2000): *Qualitative Methods in Sociolinguistics*. Oxford University Press, Oxford/New York.
- Labov, W., Harris, W. A. (1994): Addressing Social Issues Through Linguistic Evidence. In: Gibbons, J. (ed.): *Language and the Law*. Longman, Harlow, 265-305.

- McMenamin, G. R. (2002): *Forensic Linguistics. Advances in Forensic Stylistics*. CRC Press, London/New York. Washington. D. C.
- McMenamin, G. R. (2010): Forensic stylistics. Theory and practice of forensic stylistics. In: Coulthard, M., Johnson A. *The Routledge Handbook of Forensic Linguistics*. Routledge, New York, 487–506.
- Morton, A. Q. (1991): *Proper Word in Proper Places*. Research Report R18. Department of Computing Science. University of Glasgow, Glasgow.
- Nagy, F. (1980): *Kriminálisztikai szövegnyelvészet*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Nádasdy, Á. (2001): „Ban”-ban az igazság?
http://seas3.elte.hu/delg/publications/modern_talking/09.html. Letöltés ideje: 2015. 07.12.
- Olsson, J. (2008): *Forensic Linguistics*. Continuum, London/New York.
- Olsson, J. (2012): *Word Crime*. Continuum, London/New York.
- Pennebaker, J. W. (1999): Psychological factors influencing the reporting of physical symptoms. In: Stone, A. A., Turkkan, J. S., Bachrach, C. A., Jobe, J. B., Kurtzman, H. S., Cain, V. S. (eds.): *The Science of Self-Report: Implications for Research and Practice*. Erlbaum Publishers, Mahwah, NJ, 299–316.
- Polcz, K. (2015): Az igazságügyi nyelvészet pragmatikai kérdései. *Nyelvvilág*, 16(1):. 16–26.
- Sellers, F. S. (2015): Should texts, e-mails, tweets and Facebook posts be the new fingerprints in court? *The Washington Post*. March 1 2015
- Shuy, R. W. (2001): DARE’s Role in Linguistics Profiling. *DARE Newsletter*, 4(3):. 1–5.
- Wachal, R. S. (1966): *Linguistic Evidence. Statistical Inference and Disputed Authorship*. PhD dissertation. University of Wisconsin.
- Wardhaugh, R. (2005): *Szociolingvisztika*. Osiris, Budapest.

